

FILMEK AKADÁLYMENTESÍTÉSE

Az Infojegyzet bemutatja a filmek akadálymentesítésének lehetséges módjait. Röviden ismerteti a látás- és hallássérültek számára biztosított kulturális jogokat, valamint összefoglalja az audionarráció lényegét és a feliratok típusait.

- **Fogyatékos személy:** aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással él, amely a hatékony és a másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja.
- **Akadálymentesítés:** fogyatékos személyek hozzáférhetősége az árukhöz és a szolgáltatásokhoz.
- **Látássérülés:** a látószerv valamely részének organikus vagy funkcionális sérülése. Súlyosság szerinti csoportjai a vakság, az aliglátás és a gyengénlátás.
- **Hallássérülés:** a hallószerv valamely részének veleszületett vagy szerzett sérülése. Súlyosság szerinti csoportjai a siketség és a nagyothallás.
- **Audionarráció:** vizuális művészetek, médiaprodukciók narrátor segítségével történő elbeszélése látássérült személyek számára. A narráció lényegre törő és érthető módon közvetíti a vizuális üzeneteket.
- **Jelnyelv:** a hallássérült személyek által használt, vizuális nyelvi jelekből álló, saját nyelvtani rendszerrel és szabályokkal rendelkező, Magyarországon kialakult, önálló és természetes nyelv.

Magyarország [Alaptörvénye](#) tiltja a hátrányos megkülönböztetést, értelmében az **alapjogok mindenki számára biztosítottak** bármely különbségtétel – faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, stb. – nélkül. A **fogyatékosággal élőket a magyar állam külön intézkedésekkel védi**, valamint törekszik arra, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson.

A fogyatékos emberek esélyegyenlőségi mozgalma a 20. század második felében alakult ki ([Kálmán-Könczei, 2002](#)). A fogyatékoság értelmezésére számos modellt tett kísérletet, kezdetben **egyéni problémaként** (orvosi modell) jelent meg, később **társadalmi problémaként** (szociális modell) azonosították, ezt követően **emberi jogi kérdésként** (emberi jogi modell) definiálták. Az utóbbi modell felfogásában a **fogyatékosok emberi jogait az államnak kötelessége tiszteletben tartani, védeni és biztosítani**, amely egyaránt feltételez aktív és passzív magatartást ([Jakab, 2010](#)).

Az Európai Unióban 80 millió ember, vagyis a lakosság hatoda fogyatékos ([Európai fogyatékoságügyi stratégia 2010–2020](#)). Magyarországon a 2011-es népszámlálási adatok szerint közel félmillió ember él fogyatékosággal, ezen belül 73.430 fő gyengén- és aliglátó, 9.054 fő vak, 63.014 fő nagyothalló, 8.571 fő siket és 3.262 fő siketvak (látás- és hallássérült). Az említett adatok alapján a **látás- vagy hallássérültek száma közel 160 ezer fő** ([KSH, 2015](#)). A filmek akadálymentesítésének lehetséges módjai a **látássérültek számára az audionarráció, a hallássérültek számára a felirat és a jelnyelv**.

FOGYATÉKOSOK KULTURÁLIS JOGAI

Az ENSZ Közgyűlése 2006. december 16-án fogadta el a **Fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezményt**, amelyet a magyar **Országgyűlés** egy évvel később törvénybe iktatott (**2007. évi XCII. törvény**). Az Egyezmény nyolc területen fogalmazza meg a fogyatékoságpolitika lényegét. A politika egyik területe az akadálymentesség: a 30. cikk kimondja: a fogyatékosokkal élők joga, hogy **a kulturális életben másokhoz hasonlóan részt vegyenek, hozzáférjenek a televízió műsoraihoz, filmekhez, színházhoz és más kulturális tevékenységekhez.**

Az ENSZ egyezményt az **Európai Unió is ratifikálta**. Az egyezmény "vegyes megállapodásnak" tekinthető, mivel kettős hatáskörbe tartozik: egy része tagállami, másik része uniós illetékességű (**Jakab, 2010:6**). Az Európai Parlament és Tanács **audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló 2010/13/EU irányelve** illeszkedik az ENSZ egyezményhez. Az irányelv deklarálja, hogy a **médiaszolgáltatóknak törekedniük kell a hozzáférhetőség biztosítására** a látás- és hallássérültek számára. Az akadálymentesítés módjai többek között a **jelbeszéd, a feliratozás, a hangos kísérszöveg és a közérthető képernyőmenü.**

Az ENSZ egyezmény az egyik alapja az **Európai fogyatékoságügyi stratégiának (2010–2020)**, az Európai Unió szakpolitikai dokumentumának. A stratégia célja annak elősegítése, hogy a fogyatékosokkal élők teljes mértékben éljenek jogaikkal, a **társadalomban és a gazdaságban másokkal egyenlő feltételekkel vegyenek részt**. Az egyezmény végre-

hajtásáról 2014-ben készült **bizottsági szolgálati munkadokumentum**.

A hazai szabályozás alapja a fogyatékos személyek jogairól szóló **1998. évi XXVI. törvény**. A jogszabály értelmében a fogyatékos emberek számára **lehetővé kell tenni a kulturális intézmények látogatását**.

Az **Alaptörvény** H cikke megerősíti a magyar **jelnyelv védelmét**. **2009. évi CXXV. törvény** a magyar jelnyelvet használókat, mint **nyelvi kisebbség ismeri el**, a magyar jelnyelvet **önálló, természetes nyelvnek** tekinti.

Médiafogalmak

Lineáris médiaszolgáltatás során egyidejű, műsorrend szerinti hozzáférés valósul meg. A kategóriába tartoznak a rádiós és televíziós médiaszolgáltatások.

Jelentős befolyásoló erővel rendelkező (JBE) médiaszolgáltatónak minősül az a lineáris audiovizuális médiaszolgáltató, akinek az éves átlagos közönségaránya eléri a 15%-ot, illetve egy médiaszolgáltatása a 3%-ot (2010. évi CLXXXV. törvény).

A NMHH 2017. szeptemberi határozatai szerint JBE szolgáltatónak minősül a TV2 Média Csoport, a Magyar RTL Televízió, és a Duna Médiaszolgáltató. (Médiatanács 991/2017., 990/2017., 988/2017. számú döntései).

A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Médiatörvény) a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően biztosítja az akadálymentességet a hallássérültek számára. A törvény értelmében a közszolgálati és a jelentős befolyásoló erővel rendelkező (JBE) lineáris audiovizuális **médiaszolgáltató meghatározott műsorszámok esetén magyar nyelvű feliratot vagy jelnyelvi tolmácsot köteles biztosítani**. Az előírás sávo-

san lépett életbe 2012 és 2015 között, jelenleg a törvényben meghatározott műsorok akadálymentesítése kötelező.

TELEVÍZIÓS FELIRATOZÁS

A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége (**SINOSZ**) **állásfoglalást** adott ki a televíziós műsorok akadálymentesítéséről. A dokumentum **a feliratozást ajánlja elsősorban, mivel az többek számára érthető, mint a jelnyelvi tolmács**. Utóbbit a feliratozás kísérszövegeként javasolja. A felvetés alól kivételt jelentenek a **gyermekműsorok, amelyek**

esetében kifejezetten a jelynelvi narráció használata javasolt. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) 2014-ben végzett közvélemény-kutatásának eredményei alátámasztják az ajánlásban megfogalmazott elveket (NMHH, 2014).

Az NMHH vizsgálja a Médiatörvényben előírt akadálymentesítés betartását. A hivatal Országgyűlési beszámolójából kiderül, hogy 2016-ban a műsorszámok 82,4%-a volt hallássérültek számára akadálymentesített, az esetek döntő többségében (99,7%) felirattal, csekély mértékben (0,3%) jelynelvvel (NMHH, 2017).

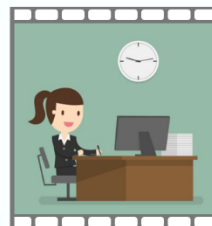
AUDIONARRÁCIÓ LÁTÁSSÉRÜLTEKNEK

Az audionarráció (angolul Audio Description, AD) Európában az 1980-as évek végén jelent meg, használata napjaikban robbanásszerűen terjed (Rivers, 2016). Lényege, hogy narrátor segítségével elbeszéljük a vizuális üzeneteket, hozzásegítve a látássérülteket a teljesebb élményhez. Az audionarráció nem egyszerűen az eredeti forgatókönyv átvétele, hanem kifejezetten a látássérültek számára nem érzékelhető vizuális információk átadása, amely leírja a testbeszédet, az érzéseket és a mozgást (World Blind Union, 2011).

A szolgáltatást széleskörűen alkalmazzák – többek között – az alábbi területeken: film és televízió, színház, opera, múzeumi program valamint sportesemény. Színház- és mozielőadások, kiállítások során a látássérültek fülhallgatóval hallgatják a külön narratori hangzárvban szóló beszédet. Televízió esetében távirányító segítségével a film hangzárvjához illesztik a narratori zárvot.

Az AD protokollszabályok országonként eltérnek, teljesen egységes standard bevezetésére a nyelvi és a kulturális különbségek miatt nincs lehetőség (Zalán, 2016). Audionarrációs eszközrendszert dolgozott ki a Vakok Világszövetsége (WBU Audio Description Toolkit), az Európai Unió ADLAB projektje (2011-2014) szintén kezelhető eszközöket kínál a fejlesztésre.

AUDIONARRÁCIÓ LÁTÁSSÉRÜLTEKNEK

Audionarráció jellemzője

Az audionarráció (AD) célja, a látássérültek számára nem érzékelhető vizuális információk közvetítése.

Példa audionarrációra

Gréta egy irodában ülve készül a megbeszélésre. Ceruzával jegyzeteket készít, közben mosolyog. Előtte monitor és naptár, a zöld falat óra díszíti.

Az AD leírja többek között az érzéseket, a hangulatot, a szereplők mozgását és az eseményeket. A narráció az eredeti párbeszéd és monológok között hangozhat csak el.

Gréta boldogan szalad a folyosón a megbeszélésre, kezében az elkészült összefoglaló.

Képviseelői Információs Szolgálat, 2017

FELIRAT HALLÁSSÉRÜLTEKNEK

SDH felirat jellemzője

A SDH felirat célja, a hallássérültek számára nem érzékelhető információk közvetítése szöveges felirat segítségével.

Példa SDH felírra

Ez egy igazán remek ötlet!
[CSETTINT]
Kíváncsi vagyok a holnapi fogadatra.

Az SDH felirat nemcsak az elhangzott beszédet írja le, hanem ismerteti többek között a hangulatot, a háttérzajt, a zenei aláfestést vagy a hang-effekteket.

Köszönöm a figyelmüket!
[TAPS, DOBOGÁS]

Képviseelői Információs Szolgálat, 2017

Forrás: ADLAB, Neves, 2008. Illusztrációk: freepik.com

Az ADLAP protokoll alapján a filmek és a televíziós műsorok audionarrációjának kialakítása négy lépésből áll. Az első lépés az AD forgatókönyv megírása, az elkészült forgatókönyvet a konzulens ellenőrzi, aki általában látássérült. A konzulens változtatásokat kezdeményezhet. A következő lépés a próba, amely során a narrátor az AD szöveget egyezteteti a filmmel. Fontos kritérium, hogy az AD narráció csak az eredeti dialógusok között szólalhat meg. A harmadik lépés a hangstúdióban történő rögzítés, ezt a hangmérnök által végzett keverés követi.

A **színházi audionarrációnak** három típusát mutatja be a [90 decibel Project](#), a kulturális intézmények akadálymentesítését segítő szervezet. Az első a **bevezető narráció**, amely leginkább a látók által használt műsorfüzethez hasonló ismertető. A második az **interaktív kulisszabejárás**: a látássérültek az előadás kezdete előtt bejárják a színpadot és találkoznak a színészekkel. A sort a **követő narráció zárja**, amely az előadás közvetítése narrátor segítségével a filmeknél is ismertetett módon.

A kialakulófélben lévő szakterületen megindult hazai képzés. A Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. a Színház- és Filmművészeti Egyetemmel közösen indította el az [audio-narrátor modellprogramját](#). A végzős csoport tagjai létrehozták az AKKU Egyesületet, honlapjukon rendszeresen [közzéteszik](#) az akadálymentesített programokat.

FELIRAT HALLÁSSÉRÜLTEKNEK

A feliratozásnak az angolszász területen többféle formája alakult ki, megkülönböztetik a nyílt és a **zárt feliratot** (open caption, **closed caption vagy CC**). A nyílt felirat minden néző számára látható, a zárt elnevezés arra utal, hogy a felirat aktiválással, például távirányító használatával érhető el, jellemzően az utóbbit használják a hallássérültek ([NIDCD, 2011](#)). A Kanadai Műsorszolgáltatók Szövetsége zárt feliratokról készített szabványa megkülönbözteti a **leíró feliratot**, amely az elhangzott dialógusokon túl feltünteti a hallássérültek számára **nem érzékelhető egyéb mozzanatokot, beleértve a hangulatot, a háttérzajt, a zenei aláfestést vagy a hangeffekteket** ([CAB, 2012](#)). Ehhez **hasonló felirat az SDH** (Subtitling for the deaf and the hard of hearing), amely ugyancsak többletinformációval látja el a feliratot ([Neves, 2008](#)).

Források:

- Canadian Association of Broadcasters (CAB): [Closed Captioning Standards and Protocol for Canadian English Language Television Programming Services](#). 2012.
- Jakab Nóra: [A fogyatékos személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény nemzetközi és európai jogi kérdései](#). TÁMOP, 2010
- Kálmán Zsófia - Könczei György: [A Taigetosztól az esélyegyenlőségig](#). Osiris Kiadó, 2002.
- Központi Statisztikai Hivatal: [2011. évi népszámlálás - 17. A fogyatékossgal élők helyzete és szociális ellátásuk](#). Budapest, 2015
- National Institute on Deafness and Other Communication Disorders (NIDCD): [Captions For Deaf and Hard-of-Hearing Viewers](#). 2011.
- Josélia Neves: [10 fallacies about Subtitling for the d/Deaf and the hard of hearing](#). In.: The Journal of Specialised Translation, July 2008.
- Nina Reviere: [Audio description services in Europe: an update](#). In.: The Journal of Specialised Translation, July 2016
- NMHH: [Médiahasználat a hallássérült emberek körében - kérdőíves vizsgálat](#). 2014
- NMHH: [Országgyűlési beszámoló](#), 2016. Budapest, 2017
- SINOSZ: [A Siketek és Nagyothallók Országos Szövetsége állásfoglalása a televíziós műsorok akadálymentesítéséről](#).
- Zalán János: [Audio Description](#). PhD értekezés. 2016
- World Blind Union: [World Blind Union Toolkit on providing, delivering and campaigning for audio description on television and film](#). Toronto, 2011

Készítette: Simsa Tünde
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-4529; (1) 441-6486

Az információs jegyzet az országgyűlési képviselők tájékoztatása céljából készült.
A dokumentum az összeállítás elkészültének időpontjában fennálló aktuális helyzetet mutatja be.
Az információs jegyzet szerzői jogvédelem alatt áll.